TOESPRAAK VAN DE VOORZITTER VAN DE PARTIJ VAN DE ARBEID, MARJANNE SINT, TIJDENS HET CONGRES OP 24 EN 25 FEBRUARI 1989 IN AMSTERDAM
EMBARGO TOT HET MOMENT VAN UITSPREKEN - GESPROKEN TEKST GELDT

Partijgenoten, geachte aanwezigen,

Twee jaar geleden maakte ik de overstap van het bedrijfsleven naar de politiek. Ik kan iedereen die zich daarover heeft verbaasd uit de grond van mijn hart verzekeren: de afgelopen twee jaar behoren tot de meest inspirerende perioden in mijn leven. Ik heb enorm plezier in het voorzitterschap. Ik ontmoet zoveel leuke, betrokken en stimulerende partijleden. Er waren momenten waarop het me zwaar viel. Maar ook dan waren er altijd weer partijleden die me een hart onder de riem staken.
Partijgenoten, ik voel mij gesterkt door jullie vertrouwen. Ik begin met optimisme en enthousiasme aan mijn volgende periode. Ik zal alles doen wat in mijn vermogen ligt, het vertrouwen dat jullie in mij stellen, waar te maken.
We gaan een belangrijke tijd tegemoet. Er komen verkiezingen aan: de Europese in juni, de gemeenteraadsverkiezingen volgend jaar maart, en uiteraard de Tweede Kamerverkiezingen in mei 1990. De mensen hebben we: uitstekende kandidaat-Europarlementariers, Kamerleden en lokale vertegenwoordigers. De ideeën hebben we ook. Geïnspireerd door ons verleden kunnen we vooruit zien. We hebben een gemotiveerd en betrokken kader, dat de ruggegraat vormt van onze partij. En we hebben Wim Kok. Kortom: vertrouwen is op zijn plaats.
We hebben er hard aan getrokken deze twee jaar. Politiek a la Carte, Schuivende Panelen en Bewogen Beweging, ze zullen nog lang doorwerken. Bewogen Beweging in onze manier van politiek bedrijven. Schuivende Panelen door zijn inhoud. We hebben intensief met elkaar gediscussieerd. In de kern ging die discussie over de oorzaken en het bestrijden van oude en nieuwe vormen van ongelijkheid. Naast werkgelegenheid, inkomen en zeggenschap heeft milieu een nog belangrijker plaats op onze agenda gekregen dan het al had. We hebben ons pleidooi voor doeltreffend, slagvaardig en zuinig overheidsoptreden gericht op de kwaliteit van onze toekomst, opnieuw vorm gegeven. Met Europa 1992 op komst zijn we ons meer dan ooit bewust van de internationale context waarin we politiek bedrijven.

Dat debat over onze politieke opstelling in de jaren negentig was nodig. Zoals ook een bewuste strategie van ruime maatschappelijke contacten nodig is.
Veranderingen in onze samenleving moeten hun weerslag hebben op ons politiek handelen. De inhoudelijke discussie die met Schuivende Panelen begon, is met de Partijbestuursverklaring 'Om de kwaliteit van de toekomst' niet afgesloten, al proberen sommigen die indruk te wekken.
De verklaring van het Partijbestuur is geen verbod op verder denken, integendeel. De verklaring markeert wel de positie van
de Partij van de Arbeid na een uitvoerig debat: we kiezen voor de kwaliteit van onze toekomst, voor investeren in mensen en milieu. En we wensen niet mee te gaan met modieuze geluiden dat de rol van de overheid is uitgespeeld als het gaat om het vormgeven van onze maatschappij. Vernieuwen, zeker. Maar wel zo dat iedereen daar ook deel aan kan hebben en er nog een toekomst voor onze kinderen is. Dat is wat de Partij van de Arbeid voor ogen heeft bij een verantwoordelijke samenleving.
2.
Het is de afgelopen twee jaar niet steeds even gemakkelijk gegaan. Er is kritiek geweest, uit eigen kring, en van buiten.
Dat dwingt tot nadenken. Tot het aanscherpen van onze argumenten. Tot het onderbouwen van onze stellingname. En zonodig tot een verandering daarin. Op onterechte kritiek - hoe hard die soms ook aankomt - past maar één antwoord: rustig doorgaan op wat volgens ons de juiste weg is. De weg van kwaliteit, rechtvaardigheid en solidariteit.
Een paar dagen geleden hoorde ik iemand zeggen: 'politiek is
niets voor mij, ik heb nu eenmaal een eigen mening, en daar kom ik ook voor uit.' Dat onafhankelijk denkende, kritische mensen zich niet thuis voelen in conservatieve partijen, lijkt me logisch. Maar het geeft te denken als ze ook de Partij van de Arbeid niet herkennen als een vernieuwende kracht in de samenleving, en zich afwenden van politiek in het algemeen.
Te vaak vallen termen als 'de politiek' en 'Den Haag', alsof alle partijen één pot nat zijn. Partij politiek is steeds minder populair. Verzakelijking, hameren op de onmacht van de overheid, een ongekende commercialisering van onze cultuur, yuppiedom, een soms vermoeiende gemakzucht bij de spraakmakende gemeente die alles al in de jaren '60 en '70 heeft gezien - het heeft er allemaal mee te maken. Maar dat is het

niet alleen. De afgelopen jaren heeft het accent veel te zwaar gelegen op financieel-economische vraagstukken. Als je naar de regering luistert, bestaat het hele leven uit optellen en aftrekken. Loopt de maatschappelijke belangstelling en betrokkenheid van mensen uitsluitend via hun portemonnee.

Politiek moet ook gaan over wat je persoonlijk raakt. Tweedeling en nieuwe armoede bijvoorbeeld zijn meer dan 'centen en procenten': het gaat over normen van beschaving, over het soort samenleving waarin we willen leven. Onderwijs en scholing zijn niet alléén een kwestie van arbeidsmarktkansen, en zelfs niet alleen van emancipatie en ontplooiing: het gaat ook om cultureel besef en mondigheid. Die geven mensen het gereedschap in handen om overeind te blijven in een maatschappij waarin 'kennis macht is' .

Ons sterk maken voor cultuur en kunst is een linkse doelstelling. Kunst, kritisch en esthetisch vermogen bieden tegenwicht tegen de commercialisering van onze hedendaagse maatschappij. De meeste kunst behoort tot het zwakste in de samenleving: het enige strijdmiddel is publiciteit. Nu weten sommigen daar weliswaar bekwaam gebruik van te maken, maar laten we ons niet vergissen:

doorgaans hebben kunstenaars geen invloedrijke lobbies of ’* organisaties achter zich.

Een verbond tussen de sociaa1-democratie en kunst en cultuur is een bundeling van krachten die de bestaande maatschappelijke verhoudingen ter discussie ste11 en. We kunnen niet zonder. Dat hoort bij onze strij d voor de kwaliteit van het bestaan. Dus moeten we dat ook zichtbaar maken. Zoals de zondag overleden Jaap van der Merwe kort geleden - in een overigens kri tisch artikel - in NRC/Handelsblad schreef:

'de Partij van de Arbeid is de enige politieke macht van betekenis waarvan men op werkelijke sociale bewogenheid en althans goede wil ten opzichte van cultuur hoopt.' Aan ons de taak die hoop in te lossen.

3.

Het no-nonsens tijdperk loopt op z'n eind. Er begint een omslag in denken merkbaar te worden. De filosofie van de marktsector als a11een-za1igmakend en de overheid als uitsluitend een last blijkt onwerkbaar. Wat heb je aan een paar tientjes meer, als de school in jouw dorp gesloten dreigt te worden. Als je moet betalen voor apotheek en specialist. Als de reinigingsbelasting omhoog en de huursubsidie omlaag gaat. Als

je je zorgen moet maken over vervuilde grond, dode rivieren en stervende zeehonden. De kwaliteit van het bestaan is niet met geld alleen te koop.
Neem onderwijs. Nederland moet het hebben van kwaliteit. Dus moet je zorgen dat leerkrachten weer plezier krijgen in lesgeven. En dat er voldoende jonge leraren klaar staan om straks het stokje over te nemen. Maar wat blijkt uit recent onderzoek? Als het gaat om het kiezen van een vak komt bij jonge mensen onderwijs op de allerlaatste plaats. Dat is schrikbarend. En 1evensgevaar1ijk voor de toekomst van ons land. Met Europa 1992 voor de deur moeten we investeren in mensen. Goed onderwijs is een nationaal belang. Dus moet er een eind komen aan de voortdurende onzekerheid en bezuinigingen. Het wordt tijd dat Deetman doet wat hij al twee keer beloofd heeft: vertrekken. Dat is pas no- nonsens.
Intussen gaat Ruding maar door lastenverlichting te propageren als de enige weg naar een gezonde economie. Anders raakt de loonmatiging in het slop. Zijn bezorgdheid is roerend. Alleen: waar was het kabinet toen de vakbeweging in het najaar loonmatiging aan bood in ruil voor herstel van de koppeling? En waarom predikt De Koning nu pas een centraal akkoord en spreekt Lubbers zorgelijke taal als werknemers in de vervoerssector eindelijk krijgen waar ze al jaren recht op hebben. Werknemers pikken het niet langer dat de loonruimte voor het grootste deel aan werkgevers ten goede komt. Je kunt geen gematigde loonontwikkeling blijven vragen zonder tegenprestatie. Als er een loongolf komt, heeft het kabinet dat volstrekt aan zichzelf te wijten. Bij gebrek aan adekwate maatregelen op het gebied van scholing, arbeidsomstandigheden, winstdeling, arbeidsduurverkorting. En bovenal: bij gebrek aan een rechtvaardige inkomensontwikkeling.
Niet koppelen is een politieke keuze, al willen De Koning en De Graaf ons anders doen geloven. Zij schreven een opmerkelijk ingezonden artikel in Trouw, onder de titel 'De zekerste weg naar het moeras'. Verhoging van het minimuminkomen zou 'stenen geven voor brood' zijn: het tast de werkgelegenheid aan. Maar aan het eind van hun verhaal komt de aap uit de mouw. De bewindslieden schrijven: 'Het eigenlijke probleem schuilt in het feit dat er inkomensverschillen zijn en dat de één meer verdient, meer heeft en prettiger leeft dan de ander'.
Ja, zo is het maar net. Dus wil de regering dat wie van een minimum moet rondkomen, jaar in jaar uit maar afwacht hoeveel de welvarende kant over heeft voor de arme kant. De uitkeringen als sluitstuk van de begroting. Daardoor voelen mensen

zich buiten spel gezet, afgeschreven, niet serieus genomen. Dat bleek overduidelijk tijdens een bijeenkomst over armoede die de PvdA vorige maand organiseerde. Wie van het minimum moet rondkomen, kent het 'stenen voor brood' uit ervaring. Aan de groeiende ongelijkheid moet een eind komen. Dat kan door herstel van de koppeling. De Partij van de Arbeid wil dat. De vakbeweging wil dat. De meerderheid van de SER wil dat. Zelfs Bert de Vries sluit dat niet langer uit. Dus Jan de Koning, wat let je!
Niet koppelen betekent maatschappelijke onrust. Wie van een uitkering afhankelijk is, kan nauwelijks een vuist maken. Maar wie in de collectieve sector werkt, kan dat wel. Als perspectief en zekerheid ook daar blijven ontbreken, zijn de acties van verpleegkundigen en onderwijzers nog maar een begin. Regeren is vooruitzien. Een kabinet dat dit niet onderkent, verdient het niet in 1990 van de kiezers een nieuwe kans te krijgen. Als ik commissaris van de BV Nederland was geweest, had ik wegens gebrek aan visie en daadkracht de hele directie onder leiding van Lubbers de laan uit gestuurd.

4.

'Een samenleving waarin velen geen menswaardig bestaan kunnen leiden, is onaanvaardbaar', stelden we twaalf jaar geleden in ons Beginsel programma. En we lieten erop volgen: 'economische groei heeft lange tijd gegolden als het instrument bij uitstek waarmee vrijwel alle vraagstukken konden worden opgelost. Maar het besef begint te dagen dat, dat dit instrument niet in staat is vraagstukken van welvaartsverdeling op te lossen, terwijl het bovendien nieuwe problemen oproept.'
Dat zeiden we twaalf jaar geleden. Die woorden gelden nu nog. Niet alleen ons land. Ze zijn ook van toepassing op de verhoudingen buiten onze grenzen.
Europa biedt kansen om milieuproblemen met meer succes aan te pakken. Milieu is een belangrijk punt in het Manifest van de Europese socialisten. De Partij van de Arbeid heeft samen met de SPD het initiatief genomen voor een Europees milieuplan. Nederland is het meest vervuilde land van Europa. Als dat te bestrijden zou zijn met mooie woorden, dan was het probleem al lang opgelost. Waar het nu om gaat, zijn daden. Minder mestoverschotten. Een verbod op spuitbussen met schadelijk drijfgas. Statiegeld op koelkastvloeistof. En op stookolie, zodat schepen nier meer lozen op zee. Terugdringen van het autoverkeer. Dat levert al te veel milieu-overlast op. Steeds meer snelwegen vergorten het probleem alleen maar. En tot overmaat van ramp worden langs onze wegen ook nog eens geluidswallen van tropisch

hardhout opgetrokken. Hoe verzin je het.

5.
In Europa valt voor socialisten veel te doen, Veertien dagen geleden heeft onze partij het voortouw genomen voor Europese partijvorming, We werken aan kadervorming op Europese schaal. En natuurlijk werken we in Europees verband aan een gezamenlijke stellingname tegen de modernisering van kernwapens. CDA en VVD koersen aan op modernisering. Ze zullen ons ongetwijfeld aanwrijven dat we ons met een 'nee' in een isolement manoeuvreren. Hoezo isolement? Alle socialistische partijen in Europa onderschrijven onze positie. De strijd in de NAVO is nog lang niet gestreden. Het is tijd voor onderhandelen, niet voor moderniseren.
6,
De Europese Gemeenschap kan ook politiek een vuist maken, dat bewijst het besluit om alle twaalf ambassadeurs uit Teheran terug te roepen na het doodvonnis tegen Rushdie. De Partij van de Arbeid veroordeelt dit doodvonnis ten scherpste. Wij steunen het bes luit van minister Van den Broek, niet naar Iran te gaan.
Minder verstandig waren uitlatingen van Lubbers over een onderzoek naar mogelijke 'smadelijke' godslastering, omdat die kunnen bijdragen aan een klimaat waarin de uitgave van het boek wordt bemoei lijkt. De eerste tekenen dat bedrijven wijken voor de druk zijn er al. Die kant moet het niet op. De vrijheid van meningsuiting en drukpers vereisen dat gevoelens van gekwetsheid bij delen van de Islamitische bevolking publikatie en verspreiding van het boek niet in de weg staan. Dat is ons aller verantwoordelijkheid. Hier past geen halfslachtigheid.
De kwestie-Rushdie mag — bij alle oprechte en terechte verontwaardiging - echter niet leiden tot haatgevoelens jegens eenieder die de Islam belijdt. Er zijn momenteel al te veel krachten die politieke munt proberen te slaan uit gevoelens van angst en onzekerheid over het 'Europa zonder grenzen'. Mensen met een andere huidskleur, godsdienst of paspoort kunnen daarvan gemakkelijk doelwit en slachtoffer worden. Morgen herdenken we de Februaristaking. Racisme en fascisme zijn nog lang niet uit Europa verdwenen. Zie de Republikaner in Berlijn, luister naar Schönhuber in Beieren, Le Pen in Frankrijk, het Britse National Front. En wij hebben Janmaat dan wel achter de rug, maar tekenen van racisme en vreemdelingenhaat zijn ook in Nederland waarneembaar. De Partij van de Arbeid zal hiertegen actief stelling blijven

nemen. Vrijheid en verdraagzaamheid behoren in Nederland vanzelfsprekend te zijn. Racisme en onverdraagzaamheid horen hier niet thuis!

7.

Partijgenoten, we gaan een drukke tegemoet. Met drie
verkiezingen in anderhalf jaar tijd. We krijgen dus ruim de kans de kiezers te laten zien waar de Partij van de Arbeid voor staat. Voor kwaliteit, rechtvaardigheid en solidariteit. Eerlijk delen staat als vanouds hoog in ons vaandel. Solidariteit begint naast de deur: met een goed werkgelegenheidsbeleid, met een rechtvaardig inkomensbeleid. Solidariteit heeft in de jaren negentig ook een nieuwe dimensie: solidariteit met volgende generaties, een waarborg voor de kwaliteit van hun bestaan. Met die uitgangspunten gaan we naar de kiezer toe. Als eerste bij de Europese verkiezingen. We zullen laten zien wat onze partij in Europa wil: EEN RECHTVAARDIGE SAMENLEVING IN EEN SCHONER EUROPA.
We gaan de komende tijd hard aan de slag. In Europa. In Nederland. In en buiten het parlement. In de partij. We zullen onszelf, andere partijen en vooral onze kiezers bewijzen dat de Partij van de Arbeid klaar staat voor de jaren negentig. De toekomst is aan ons.